

Секція: українсько-канадські соціально-економічні дослідження

*Сищук А. А.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин та управління проектами
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*

УКРАЇНА – КАНАДА : СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Україно-канадські торговельно-інвестиційні відносини починають активно розгортатись з моменту проголошення державного суверенітету України. Канада – друга після Польщі та перша із країн Заходу визнала Україну незалежною державою. Важливим чинником впливу на становлення та розвиток відносин між Україною та Канадою стала більше ніж мільйонна діаспора українців в Канаді, що сприяло підтримці відносин двох держав у різних сферах.

Присутність Канади серед партнерів України у період перших кроків становлення незалежності істотно вплинула на вибір вектору розвитку української економіки. За сприяння Канади, Україна почала своє входження в світову ринкову економічну систему. Зокрема, з липня 1991 року почала діяти Канадська програма технічної співпраці з Україною, метою якої було поглиблення існуючих політичних та економічних зв'язків. Програмою встановлені завдання, серед яких сприяння демократичному розвитку; допомога у подоланні бар'єрів переходу до ринкової економіки; активізація канадських торговельних та інвестиційних відносин з Україною.

До важливих подій відноситься ряд укладених в 1994 році угод, спрямованих на розвиток економічного співробітництва між двома державами. Серед них важливе місце посідають "Угода про економічне співробітництво" та "Угода про сприяння і захист інвестицій" (підписані у 1994 р., набрали чинності у 1995 р.).

Україно-канадські комерційні відносини з 1996 до 2000 розвивалися помірними темпами та характеризувалися позитивною динамікою (див. табл. 1). Зокрема, якщо у 1996 році обсяг українського експорту до Канади склав лише 16,4 млн. дол., імпорту – 38,5 млн. дол. (торгівельне сальдо було від'ємне), то у 2000 р. український експорт зріс у 7 разів і сягнув 122 млн. дол., в той час як імпорт з Канади становив 25 млн. дол.

Таблиця 1

Обсяги торгівлі товарами між Україною та Канадою за 1996-2016 рр.
(млн. дол.)*

рік	експорт	імпорт	ЗТО	сальдо
1996	16,4	38,5	54,9	-22
1997	27	27,4	54,4	-0,5
1998	69	30,5	99,5	38,6
1999	52,9	28	80,9	25
2000	122,6	25,1	147,7	97,5
2001	63,4	18,7	82,1	44,8
2002	85	30,1	115,1	54,1
2003	78	65,9	143,9	12,1
2004	161	58,8	219,8	104
2005	296	82	378	214
2006	195	106,3	301,3	88,5
2007	118	128,3	246,3	-10
2008	197	229,7	426,7	-32
2009	94,7	112,3	207	-17
2010	93	156,6	249,6	-63
2011	136,4	150	286,4	-14
2012	164,6	148,9	313,5	15,7
2013	112,6	209,9	322,5	-97
2014	99	144,8	243,8	-45,6
2015	67,5	210	277,5	-142,9
2016	107	265	372	-157,8

*Джерело: [1].

2000 - 2006 роки можна вважати найбільш динамічним періодом економічного розвитку для України, у тому числі й у зовнішніх торговельних відносинах з Канадою. Статистика показує позитивне торговельне сальдо для України у двосторонній торгівлі за весь названий період. Зокрема, обсяги експорту в 2004 році склали 161 млн. дол.; імпорту – 58,8 млн. дол., позитивне сальдо для України - 104 млн. дол. У 2005 році ці показники зросли майже удвічі (експорт – до 296 млн. дол., імпорт – 82 млн. дол., сальдо – 214 млн. дол.).

Разом з тим, напередодні й у ході світової економічної кризи позначились певні негативні тенденції у зовнішній торгівлі України як з Канадою, так і з іншими країнами світу. Зокрема, набуло від'ємного значення торговельне сальдо. У 2008 - 2009 роках український імпорт починає зростати, в той час як експорт зменшується. У 2008 році імпорт з Канади склав 229,7 млн. дол., а експорт - 197 млн. дол. У 2009 р. показники експорту України зменшились більш як у 2 рази (до 94,7 млн. дол.).

Однією з найбільш вагомих причин погіршення умов торгівлі стала світова економічна криза, яка негативно вплинула на макроекономічні показники, розвиток провідних галузей економіки обох країн. Враховуючи експортоорієнтований характер економік України і Канади, зниження на світовому ринку попиту на металопродукцію, подорожчання енергоресурсів, криза автомобільної та будівельної галузей, значно ускладнили передумови для розвитку двосторонньої торгівлі.

Посткризовий 2010 рік в історії україно-канадських відносин був насичений подіями, пов'язаними з нормативно-правовим оформленням двосторонніх економічних відносин. Канада та Україна підписали Договір про просування і захист іноземних інвестицій, Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування та Договір про повітряний транспорт. У червні 2010 року було офіційно оголошено про

започаткування переговорів про Україно- Канадську угоду про вільну торгівлю.

Проте, протягом наступних років україно-канадські торговельні відносини уповільнились. Зокрема, у 2013 р. торгівельне сальдо для України набуває від'ємного значення - 97 млн. дол. Початок військових дій на сході України та анексія Криму стали основними причинами подальшого скорочення експортних надходжень. Істотною для експортних можливостей України була втрата території зі значною часткою сировинної та виробничої бази металургійного комплексу, що обіймала більшу частину українського експорту до Канади. Внаслідок зменшення обсягів експорту продукції металургійної галузі та машинобудування вартість товарного експорту у 2016 році знизилася на 48 відсотків порівняно з 2008 роком - із 70 млрд. дол. США до 36,4 млрд. дол. США. На динаміку українського експорту також значною мірою вплинули дестабілізація виробництва і падіння світових цін на сировину [2].

Проте, 2016-2017 роки позначились позитивними змінами у розвитку україно-канадських відносин. Важливим кроком для започаткування їх нового етапу стало підписання Угоди про зону вільної торгівлі України з Канадою (CUFTA), яка набула чинності 1 серпня 2017 року. Мета угоди - усунути митні тарифи на товари, а також нівелювати застосування заходів, які можуть обмежувати торгівлю чи іншим чином завадити розвитку торговельних відносин.

Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою - перша (після поглибленої та всеохоплюючої Угоди про асоціацію України з ЄС) угода з країною Північної Америки, що охоплює ринок такого масштабу. Угода відкриває можливості для українського бізнесу на коротко- та довгострокову перспективу, а також дозволить диверсифікувати торговельні потоки з України. Вона дозволить українському бізнесу

отримати значні переваги, скориставшись можливостями безмитного доступу до нового місткого ринку, а також відкриє можливості для імпорту товарів та передових технологій, що сприятиме економічному зростанню.

У 2017 році українські виробники відкрили 154 нові товарні позиції на ринку Канади - додаткові 10,2 млн. дол. експорту товарів. Найбільші за обсягами поставки нових продуктів: автомобілі легкові спеціального призначення (3 млн. дол.), прутки, бруски та профілі мідні (2,9 млн. дол.) та двигуни турбореактивні (1 млн. дол.). Навіть у серпні 2017 року у порівнянні з липнем 2017 року з'явилося 57 нових товарних підпозиції (двигуни турбореактивні та ін.), що забезпечили додаткові 1,1 млн. дол. валютних надходжень.

Бізнес має право на справедливий та недискримінаційний доступ до державних закупівель, які проводитимуть уряди обох країн, включаючи закупівлі держпідприємств (аеропортів, залізниць, поштових мереж, громадського транспорту). Український бізнес може брати участь в закупівлях на рівні федерального уряду Канади на однакових умовах з місцевими компаніями. Обсяг таких закупівель складає приблизно 15 млрд. канадських доларів і передбачає від 350 до 400 тисяч угод щороку [3].

Варто зазначити, що зобов'язання України та Канади щодо відкриття доступу до ринків є асиметричними – українська сторона отримала більш вигідні позиції та ширші часові рамки щодо скасування ввізних мит. Угода відразу відкрила для українських експортерів безмитний доступ до 98% канадського ринку. Це стосується як сфери сільськогосподарських, так і промислових товарів.

У процесі україно-канадських переговорів про зону вільної торгівлі найбільш дискусійними були питання, пов'язані з аграрним

сектором, що пояснювалося конкуренцією Канади й України на однакових сегментах світового аграрного ринку, а також – традиційною закритістю внутрішнього ринку Канади. Так, доступ до ринку сільськогосподарської продукції Канади характеризується високим рівнем тарифного захисту і використанням заборонних ставок мита (на 0,6% тарифних позицій товарів встановлені ставки в розмірі від 164,5–313,5%). Перш за все це стосується продукції птахівництва (м'ясо, жир, яйця), молочки, шоколаду, окремих видів олій, круп та сумішів, морозива та елементів для його виготовлення, кормів. Крім цього, Канада практикує жорстку систему тарифних квот для імпорту: поза межами встановлених квот митна ставка перевищує норму в десятки, а іноді й сотні разів. Так, якщо тариф на імпорт 1 тонни пшениці та борошна у межах квоти складає \$1,9, то поза нею – 49% від митної вартості; на курятину в межах квоти - 5% митної вартості, поза нею – 238%; м'ясо великої рогатої худоби імпортується за нульовим тарифом, а поза квотою – з додаванням 26,5% митної вартості. Загалом, квоти на імпорт продукції до Канади розподіляються за принципом «перший прийшов – першим обслуговується» і застосовуються одночасно до всіх імпортерів [4].

Українським виробникам слід мати на увазі, що Угода містить виключення: для аграрної продукції вона передбачає нульові ставки мит для всіх сільськогосподарських продуктів, окрім 108 тарифних ліній, які можна буде експортувати без мит у межах глобальних квот Канади. Це, зокрема, птиця (у т. ч. морожена, пташиний жир), молочні продукти (молоко, вершки, йогурт, вершкове масло), яйця і яєчні продукти, сири та цукор; для промислової продукції єдиним винятком є легкові автомобілі – на них встановлений перехідний період у 7 років, за який мита поступово знизяться до 0%.

Для Канади після вступу угоди в силу скасовані мита лише для 72% канадських товарів. Решта мит будуть скасовуватись поступово з перехідним періодом у 3, 5 та 7 років. Окрім того, Угода передбачає часткову лібералізацію щодо важливих для України сільськогосподарських товарів, а також тарифні квоти на певні товари [5].

Розділ Угоди про інтелектуальну власність передбачає співпрацю України та Канади із захисту прав сторін у цій сфері. Угода особливо підкреслює важливість охорони інтелектуальних прав для зростання конкуренції, розвитку інновацій та залучення інвестицій.

Співпраця між Україною та Канадою з метою розвитку торгівлі між країнами закріплюється й у інших напрямках. Зокрема, передбачене надання технічної допомоги для виходу українського малого та середнього бізнесу на ринок Канади. Окрім цього, в рамках CUFTA Україна та Канада підтвердили свої зобов'язання про усунення технічних бар'єрів (відповідно до положень Угоди про технічні бар'єри у торгівлі СОТ). Передбачений прозорий механізм розробки та застосування технічних регламентів, а також процедур оцінки відповідності [6].

У 2017 році уперше з 2014 року вдалось подолати негативні тенденції у двосторонньому торговельному співробітництві. За 9 міс. 2017 порівняно з аналогічним періодом 2016 обсяг двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Канадою суттєво збільшився та складав 230,2 млн. дол. США (за три квартали 2016 - 140,7 млн дол. США). Експорт українських товарів до Канади зріс на 65,3% та склав 33,9 млн.дол. США. Імпорт товарів з Канади до України також зріс на 63% і становить 196,3 млн дол. США. Сальдо двосторонньої торгівлі товарами традиційно залишається для України негативним – 162,2 млн дол США.

Аналогічно динаміці товарообігу фізичними товарами, за три квартали 2017 збільшилась двостороння торгівля послугами, що склала 97,4 млн дол. США, з яких 64,3 млн дол. США припало на експорт з України (+9%) та 33,1 млн. дол. США (+15%) – на імпорт. Сальдо у торгівлі послугами для України позитивне та складає 31,3 млн дол. США. Переважну частку українського експорту послуг складають ІТ-сфера – 62%; переробка матеріальних ресурсів - 12,4%; ділові послуги - 10,8%; транспортні послуги - 9,4%. Імпорт послуг з Канади на 60,9% складався з державних та урядових послуг, на 27,7% - з ділових, на 5,6% - з транспортних [7].

Експорт до Канади послуг в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) має значні перспективи. Хоча Угода й не регулює питання торгівлі послугами, Україна очікує збільшення свого експорту на ринок інформаційних послуг Канади, який демонструє стрімке зростання – 9,6% [3].

Торговельні відносини традиційно пов'язані з інвестиційною діяльністю, тому наступним кроком у розвитку українсько-канадських економічних відносин має стати активізація інвестиційного співробітництва. В Україні у 2016 р. обсяг нагромаджених прямих інвестицій з Канади склав 568 млн. дол. США (0.05% від їх загального канадського обсягу за кордоном). Цей показник є порівняно незначним, але після вступу в дію CUFTA та інтенсифікації контактів українського та канадського бізнесів можна очікувати його зростання. Адже Угода відкриє простір для кооперації українських та канадських підприємств у сфері ІТ, високих технологій, інженерії, в авіаційній галузі та машинобудуванні в межах участі у глобальних ланцюгах доданої вартості. Про масштаби таких перспектив свідчить промовистий факт: частка канадського експорту до України становить 0,05% загального експорту Канади, імпорт з України – відповідно 0,02% у 2016 р. [6].

Одним із позитивних прикладів співпраці у інвестиційній сфері є досвід енергетичної компанії ТІУ-Канада, що працює у секторі відновлюваної енергетики. Вона стала першим іноземним інвестором в Україну, що керується правилами Угоди про зону вільної торгівлі України з Канадою. Свою діяльність в Україні компанія почала влітку 2017 року із будівництво високотехнологічної сонячної електростанції (м. Нікополь, Дніпропетровська обл.), загальний обсяг інвестицій склав 10,5 млн. євро.

Залученню інвестицій у сферу розвитку альтернативних джерел енергії сприяє пільговий тариф на постачання електроенергії в мережу, прийнятий Урядом України (чинний до 1 січня 2030 року), який заохочує прямі іноземні інвестиції. Станція збудована на території Нікопольського заводу феросплавів, будівництво тривало з червня по листопад 2017 року. Установка складається з 32 304 сонячних панелей і 392 інверторів, встановлених для управління напругою [8].

Канадські бізнесмени зацікавлені в розвитку української генетики і тваринництва. Вони готові імпортувати українську органічну продукцію, зважаючи на її високу якість та конкурентоспроможність, висловлюють бажання надавати відповідну технічну допомогу та інвестиції для підтримки цієї галузі в Україні. Адже українські виробники аграрної органічної продукції (у тому числі зернових, олійних та бобових культур) експортують її за рік близько 300 тис. тонн на суму понад 65 млн. дол. США. Площа сільськогосподарських земель з органічним статусом в Україні становить майже 290 тис. га, ще майже 92 тис. га — площа земель перехідного періоду. Загальна кількість операторів органічного ринку становить 426, з яких 294 є виробниками. Покупцями органічної продукції до останнього часу були країни ЄС, США, Австралія, Японія, а також Канада, яка може збільшити свою частку в українському експорті [9].

Канада продовжує залишатися для України одним із ключових економічних партнерів, співпраця з яким продовжує поглиблюватися.

Однак, вагомих результатів від реалізації такої співпраці в нових умовах розвитку україно-канадських економічних відносин слід очікувати лише через певний проміжок часу. Наскільки тривалим він буде залежить значною мірою від об'єднаних зусиль української влади і представників вітчизняного бізнесу.

Література

1. Canada's merchandise trade with Ukraine. 2017. Parliament of Canada. <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017-597-e.html#show/hide>.
2. Pro shvalennia Exportnoi stratigii Ukrainy ("dorojnoji karty" strategichnogo rozvitky torgivli) na 2017-2021 roki. Rozporiadjennia vid 27 grudnia 2017 r. № 1017-r. 2017. Kabinet Ministriv Ukrainy. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>
3. Mikolska. Natalia. 2017. Ukraina + Kanada = vilna torgivlia. https://biz.nv.ua/ukr/experts/mikolskaya_n/ukrajina-kanada=-vilna-torgivlja-2116364.html
4. Zona vilnoi torgivli z Kanadoju – vtracheni mozhlivosti chy shans na novi investytsii? 2016. <https://agropolit.com/spetsproekty/133-zona-vilnoyi-torgivli-z-kanadoyu-vtracheni-mojlivosti-chi-shans-na-novi-..>
5. Canada - Ukraine Free Trade Agreement (CUFTA). 2017. Government of Canada. <https://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ukraine/in>
6. Canadian Trade and Investment Activity: Canada–Ukraine. 2017. Library of Parliament research publications. <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017-597-e.ht>

7. Torgovelnno-ekonomichne spivrobitnistvo mizh Ukrainuju ta Kanadoju - <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/tr>
8. U Nikopoli vidkryli soniachnu elektrostansiju potugnistju 10,5 megavatt. 2018. <https://hromadske.ua/posts/u-nikopoli-vidkryly-soniachnu-elektrostansiiu-potuzhnistiu-105-mehavatt>
9. Ukraina zmozhe narostyti eksport organichnoji produktsii. 2018. <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-zmoze-narostiti-eksport-organicnoi-produkcii>

